

Osnovni pojmovi nauke o književnosti 2 (2024-25)

Preporučena literatura

I Teorija stiha

1. K. Taranovski, "Principi srpskohrvatske versifikacije", "Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor", Beograd, 1954, sv. 1-2.
2. K. Taranovski, *Metode i zadaci savremene nauke o stihu kao discipline na granici lingvistike i istorije književnosti*, Beograd, 1939.
3. R. Jakobson, *Lingvistika i poetika* ("Lingvistika i poetika", "O strukturi stiha srpskohrvatskih narodnih epova"), Beograd, 1966.
4. L. Kojen, "Jakobson i osnove moderne metrike", "Južnoslovenski filolog" LIII, Beograd, 1997 ili "Metrika" u *Jakobson, poetika i metrika*, Beograd, 1998.
5. L. Kojen, *Studije o srpskom stihu* (I i II poglavlje), Beograd, 1996.
6. S. Petrović, "Stih", *Uvod u književnost*, Zagreb, 1961. (ili ma koje kasnije izdanje)

II Stil i stilistika

1. A. A. Ričards, "O metafori" (u zborniku *Metafora, figure i značenje*, priredio L. Kojen, Beograd, 1986)
2. M. Blek, "Metafora", "Još o metafori" (*Metafora, figure i značenje*)
3. R. Jakobson, "Dva aspekta jezika i dve vrste afazičkih smetnji" (*Metafora, figure i značenje*)
4. L. Kojen, "Dva pristupa metafori" (isto)
5. S. Petrović, *Priroda kritike*, ("Lingvistička invazija u studiju književnosti" i "Stil i struktura"), Zagreb, 1972.
6. L. Špicer, "Stil M. Prusta", "Reč", Beograd, 1996, br. 23-24, 25 ili E. Auerbah, jedno poglavlje iz *Mimezisa*
7. M. Rifater, "Interpretacija i deskriptivna poezija", "Reč", 1995, br. 11-12.

III Teorija pesničkog jezika

Formalizam i Jakobsonova teorija pesničkog jezika

1. R. Jakobson, "Najnovija ruska poezija", "Šta je poezija", "Dominanta" (*Ogledi iz poetike*, Beograd, 1978)

2. J. Tinjanov, "Problemi jezika stiha" (*Ruski formalizam*)
3. R. Jakobson, "Lingvistika i poetika" (*Lingvistika i poetika*), Beograd, 1966.
4. R. Jakobson, "Poezija gramatike i gramatika poezije", "'Mačke' Šarla Bodlera" ili "Mikroskopija poslednjeg 'Splina' u *Cveću zla*" (*Ogledi iz poetike*)
5. L. Kojen, "Jakobsonova poetika" (predgovor Jakobsonovim *Ogledima iz poetike*) ili "Poetika" u *Jakobson, poetika i metrika*, Beograd, 1998.
7. J. Culler, "Jakobson and the Linguistic Analysis of Literary Texts", *Language and Style*, V (1971) ili *Strukturalistička poetika* ("Jakobsonove poetske analize"), Beograd, 1990.

Praški strukturalizam

1. Dž. Kaler, "Sosirova teorija jezika", *Sosir, osnivač moderne lingvistike*, Beograd, 1980.
2. J. Mukaržovski, "Književni jezik i pjesnički jezik", *Izraz*, 1976.
3. J. Mukaržovski, *Struktura, funkcija, znak, vrednost* ("Mesto estetske funkcije među ostalim funkcijama", "Umetnost kao semiološka činjenica", "Strukturalizam u estetici i u nauci o književnosti", "O strukturalizmu", jedno od navedenih poglavlja, po izboru), Beograd, 1987.

Nova kritika i "Čikaška škola"

1. A.A. Ričards, "Četiri vrste značenja" (u zborniku *Nova kritika*, Beograd, 1973)
2. V. Empson, "Sedam tipova dvosmislenosti" (I i VIII odeljak) (*Nova kritika*)
3. C. Brooks, "The Naked Babe and the Cloak of Manliness" (*The Well Wrought Um*, 1947)
4. J. Hristić, predgovor zborniku *Nova kritika*
5. E. Olson, "William Empson, Contemporary Criticism, and Poetic Diction" (*Critics and Criticism*, ed. R.S. Crane, The University of Chicago Press, 1970; f.p. 1952)
6. R.S. Crane, Preface (*Critics and Criticism*)

Fenomenologija

1. R. Ingarden, *O saznavanju književnog umetničkog dela* (uvodno poglavlje), Beograd, 1971.
2. D. Stojanović, *Fenomenologija i višeznačnost književnog dela* (glava II; 1-8, 12-13 i 17)

Hermeneutika

1. H.-G. Gadamer, "Predgovor", *Istina i metoda*, 1978.
2. E.D. Hirš, *Načela tumačenja* ("Objektivno tumačenje" i "Gadamerova teorija tumačenja"), Beograd, 1983.

3. Robert Holub, "Hermeneutics", *Cambridge History of Literary Criticism*, vol. VIII, Cambridge UP, 1995.

Postrukturalizam i dekonstrukcija

1. T. Eagleton, "Poststrukturalizam", "Psihoanaliza", *Književna teorija*, SNL, Zagreb, 1987.
2. Derek Attridge (ed), *Jacques Derrida: Acts of Literature*, London, 1992 (pročitati uvod Dereka Etridža i jedan Deridin tekst, po izboru, najbolje "...That Dangerous Supplement").
3. J. Culler, "Presuppositions and Intertextuality", *The Pursuit of Signs, Semiotics, Literature, Deconstruction*, London, 1981.
4. Adrijana Marčetić, "Smisao čitanja po Stenliju Fišu", *Reč*, Beograd, 4, 1994.
5. Adrijana Marčetić, "Arhičitalac", *Svet reči*, Beograd, 2, 1997.
6. Susan Suleiman & Inge Crosman (ur.), *The Reader in the Text: Essays on Audience and Interpretation*, Princeton, 1980, uvodni tekst S. Suleiman, "Varieties of Audince-Oriented Criticism" i jedan tekst po izboru (Culler, Stierle ili Iser)
7. "Reader-oriented theories of interpretation", *Cambridge History of Literary Criticism*, vol. VIII, Cambridge UP, 1995, naročito Peter.J.Rabinovitz, "Other reader-oriented theories".

Priručnici:

1. B.Tomaševski, *Teorija književnosti*, Beograd, 1972.
2. V. Kajzer, *Jezičko umetničko delo*, Beograd, 1973.
3. R. Velek - O. Voren, *Teorija književnosti*, Beograd, 1965 (ili ma koje kasnije izdanje)
4. Dž. Kaler, *Strukturslističla poetika*, Beograd, 1990.

Rečnici:

1. O. Dikro - C. Todorov, *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku*, I/II, Beograd, 1987.
2. M.H.Abrams, *A Glossary of Literary Terms*, Boston, 1999 (ili ma koje drugo izdanje)
3. *Rečnik književnih termina*, Beograd, 1985.

Pojmovi

Teorija stiha

1. Versifikacija
2. Metrika
3. Versologija
4. Prozodija
5. Fonologija
6. Fonetika
7. Normativna metrika

8. Deskriptivna metrika
9. Metričke konstante
10. Ritmička tendencija
11. Ritmička dominantna
12. Metar i ritam
13. Kvantitativna klauzula
14. Kvantitativni stih
15. Silabički stih
16. Izosilabizam
17. Tonski stih
18. Silabičko-tonski stih
19. Akataleksa – kataleksa – hiperkataleksa
20. Auftakt (predudar)
21. Stopa
22. Petostopni jamb
23. Aleksandrinac
24. Endekasilabo
25. Blanc-verse
26. Heksametar
27. Pentametar
28. Epski deseterac
29. Lirski deseterac
30. Simetrični osmerac
31. Slobodni stih
32. Elegijski distih
33. Safička strofa
34. Alkejska strofa
35. Terza rima
36. Otava rima ili stanza
37. Gazel
38. Haiku
39. Sonet
40. Sonetni venac
41. Rima
42. Srok ili slik
43. Rima: određenje i funkcije
44. Stih i proza: pojam stiha

Stil i stilistika

45. Stil
46. Izbor u raspravi o stilu
47. Devijancija
48. Motiv - reč
49. Filološki krug
50. Duhovni etimon
51. Stilem

52. Arhičitalac

Teorija pesnickog jezika

53. Dominanta
54. Poetska funkcija jezika
55. Nova kritika
56. Praktična kritika (Ričards)
57. Intencionalna zabluda
58. Afektivna zabluda
59. Dijalektička zabluda
60. Close reading
61. Čikaška škola
62. Negativna hermeneutika
63. Filološki krug
64. Slojevi i struktura (Ingarden)
65. Struktura i funkcija (Mukaržovski)
66. Recepcionistička kritika
67. Artefakt i estetski predmet
68. Naturalizacija (Kaler)
69. Upućeni čitalac (Fiš)
70. Književna kompetencija
71. Interpretativna strategija
72. Implicitni čitalac
73. Arhičitalac

Teze

1. Stih je govorna jedinica koja je po zvučnoj potenciji ekvivalentna drugim govornim jedinicama istog ritmičkog sklopa.
2. Stih je specifično estetska intonaciona jedinica, to jest takva da joj nije potrebna logička motivacija.
3. Stih je autonomna jezička jedinica.
4. Za stih su značajne fonološke glasovne osobine, to jest one koje u datom jeziku mogu da posluže za diferenciranje smisla.
5. Istraživač stiha treba da prema stihu zauzme stav stranca: da proučava čitav glas ali samo glas.
6. Pesnički ritam se mora proučavati apstrahujući akustičku realizaciju.
7. Za jedan stih možemo reći da je metrički ispravan ako, i samo ako, a) u potpunosti odgovara metričkom obrascu ili b) odstupa od njega na dopušten način.
8. Sve osobine stiha ne realizuju se akustičko-motorički; sve pojedinosti akustičko-motoričke realizacije ne moraju biti relevantne u građenju stiha.
9. Shvaćena doslovno, metaforična rečenica je logički neprihvatljiva zato što se u njoj neki termin kombinuje s drugima na takav način da se javlja logička suprotnost između njegovog centralnog značenja i centralnog značenja tih drugih termina.
10. Kada upotrebljavamo metaforu, imamo dve misli o različitim stvarima koje deluju zajedno, a oslanjaju se na jednu reč ili izraz, čije je značenje rezultanta njihove interakcije.
11. Misao je metaforična i kreće se kroz poređenja, a odatle u jeziku nastaju metafore.

12. Metafora je sažeto ili eliptično poređenje.
13. Metafora je reč koja zamenjuje drugu na osnovu sličnosti ili analogije između njihovih značenja.
14. Metafora bira, ističe, otklanja i organizuje obeležja glavnog predmeta tako što implicira iskaze o njemu koji su normalno primenjivi na sporedni predmet.
15. Kada je selekciona sposobnost znatno oštećena a sposobnost za kombinaciju bar delimično očuvana, blizina određuje pacijentovo celokupno verbalno ponašanje; taj tip afazije možemo nazvati poremećajem sličnosti.
16. Stil je ukrašen (kitnjast) jezik.
17. Stil je čovek sam.
18. Stil je izbor iz jezika.
19. Jezik izriče, stil ističe.
20. Stilistika je nauka o afektivnom sadržaju jezičkog izraza.
21. Jezik i unutrašnja forma su nerazdvojno povezani; stil je lingvistički izraz psihe.
22. Književno delo je psihički koliko i jezički fenomen.
23. Stil jednog pisca treba otkriti samo iz čitanja njegovih dela, njegovu unutrašnju zakonitost samo iz njega samog.
24. Stilistika beleži reakciju informanata na tekst i uzima ih kao signale da se na određenom mestu u tekstu nalazi stilistički stimulans.
25. Poetska funkcija jezika projektuje princip ekvivalentnosti sa ose selekcije na osu kombinacije.
26. Dominanta daje specifičnost delu.
27. U poeziji svako приметно ponavljanje istog gramatičkog pojma postaje delotvoran pesnički postupak.
28. Pesma postoji samo u našem doživljaju, pa možemo reći da je pesma zapravo ono što valjan čitalac doživljava.
29. Pesma je klasa doživljaja koji se po svim svojim elementima od standardnog doživljaja razlikuju samo do izvesne mere.
30. Poezija je jezik u emotivnoj funkciji.
31. Jezik u poeziji, i jezik uopšte, ispunjava četiri različite funkcije, to jest ima četiri različite vrste značenja.
32. Pesma je zatvorena struktura čije je značenje objektivno i autonomno.
33. Pesma je napeta struktura antiteza, ali takvih koje se uvek mogu izmiriti u harmoničnu i zatvorenu celinu.
34. Zavisnost književnosti od jezika je velika, ali ne i potpuna. Jezik je samo medij dela.
35. Kritički sud o delu nije uslovljen samo iskustvom čitanja datog dela, već i teorijskim pretpostavkama kritičara.
36. Artefakt je samo spoljašnji simbol (*signifiant* po De Sosisrovoj terminologiji), kojem u kolektivnoj svesti čitalaca odgovara određeno značenje (koje povremeno nazivamo "estetski predmet").
37. Struktura je celina čiji delovi, time što u nju ulaze, dobijaju specijalan karakter.
38. Strukturu se može smatrati jedino takav skup komponenata čija se unutrašnja ravnoteža neprekidno narušava i ponovo stvara.
39. Kao i svaki znak, pesničko delo je određeno da na sebi svojstven način posreduje između dveju strana; autor znaka je ovde pisac, strana koja prima znak je primalac.
40. Funkcije pesničkog dela su mnogobrojne i raznovrsne: delo može da vrši nekoliko funkcija istovremeno, a može i tokom vremena da naizmenično menja funkcije.
41. Književno delo postoji kao niz "šema" koje čitalac mora da konkretizuje.
42. Tekst je unapred opremljen mestima neodređenosti; zadatak je čitaoca da ih pravilno konkretizuje.

43. Proces čitanja je dvosmeran: strategijama čitanja mi menjamo tekst, a tekst menja nas.
44. Čitaočev doživljaj je konstitutivni element značenja književnog dela.
45. Nema jasne granice između pesme i kritike pesme: oba načina sadržana su u "pisanju" kao takvom.
46. Čitanje je proces resimbolizacije čitaočeve teme identiteta.
47. Književni tekst je proizvod konvencija unutar kojih se shvata.

Pitanja za usmeni ispit

1. Lingvistička stilistika i De Sosirowo shvatanje jezika
2. Stilistička kritika
3. Pojam stila
4. Metaforično i metonimijsko u jeziku i književnosti
5. Savremene teorije metafore
6. Pristupi stihu (vrste analize stiha): tradicionalno i moderno proučavanje stiha
7. Fonološki pristup stihu
8. Akustička i fonološka metrika: dva suprotstavljena shvatanja stiha
9. Sistemi versifikacije (metrička tipologija)
10. Rima: određenje i funkcije
11. Stih i proza: pojam stiha
12. Formalistička teorija pesničkog jezika
13. Poetska funkcija jezika
14. Lingvistička analiza pesničkog teksta: pretpostavke i karakter postupka R. Jakobsona
15. Strukturalizam u nauci o književnosti
16. Teorija pesničkog jezika u praškom strukturalizmu
17. Struktura i dominantna
18. Struktura i funkcija (Mukaržovski)
19. Artefakt i estetski predmet
20. Ričardsova praktična kritika: četiri vrste značenja
21. Nova kritika
22. Čikaška škola
23. Intencionalna zabluda
24. Afektivna zabluda
25. Dijalektička zabluda
26. Close reading
27. Slojevita struktura književnog dela u shvatanju R. Ingardena
28. Hermeneutika
29. Gadamerova hermeneutika i njen uticaj na teoriju književnosti
30. Značenje i smisao književnog dela
31. Pojmovi unutrašnjeg i spoljašnjeg u raspravi o književnosti
32. Unutrašnja (imanentna) analiza književnog dela
33. Kriteriji (merila) u vrednovanju književnog dela
34. Receptonistička kritika
35. Naturalizacija (Kaler)
36. Upućeni čitalac (Fiš)
37. Književna kompetencija
38. Interpretativna strategija
39. Implicitni čitalac
40. Arhičitalac
41. Dekonstrukcija kao književna kritika

42. Ideja o *smrti autora*

43. Poststrukturalistički pristupi književnosti